

MATERYJA (270) sb f

Pierwsze a jasne, końcowe pochylone (w tym w pierwszym 9 r., w końcowym 1 r. błędne znakowanie); e jasne.

sg N materyja (85). ◇ G materyjéj (92), materyi (3) [w tym: -ij (1), -y (1)] *Calep* (2), *SkarKazSej*; ~ -éj (17), -(e)j (75). ◇ D materyj(e)j (2). ◇ A materyją (43). ◇ I materyją (20). ◇ L materyjéj (9) *GlabGad*, *KuczbKat*, *Strum* (2), *Oczko*, *NiemObr*, *ActReg*, *LatHar*, *WujNT*, materyi (3) [w tym: -ij (2), -yj (1)] *ModrzBaz*, *ModrzBazBud* (2); ~ -éj (3), -(e)j (6). ◇ pl N materyje (1) [zapis: -e] ◇ G materyj (9) [w tym: -iy (2), -yy (2), -ij (1)]. ◇ A materyj(e) (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Rzecz konkretna, poznawalna wzrokowo i dotykowo; to z czego powstają inne rzeczy; materia Vulg, Mącz, JanStat, Cn; substantia Mącz (181) : Stalo fyą skazanye yfz acz pan bog mogli flufznye fktoreykoluye materyey czyalo wzyacz a wżakofz dla flufznofzczy chczyal znyeuyafty (popr) czvfz fzpanny (-) czyalo przyacz PatKaz III 89; FalZioł I 94c; A która [rzecz] fie rozplywa cieplem á fułzenim ta iest z materiey wodney iako fą wżitki rudy á krułczé ktore fie od ognia ciągną y też rozplywaią. GlabGad I6v, F, H6v, I2, I6v, I7, I7v; áby pámiętał [człowiek] iż z ziemie s proftey máteriey poźedł/ á iáko fie pothim w ziemie ma obroćić. HistAl G4; Bo yákoż dzyecyę miałoby być zdrowe od tey karmyey/ która fie ftała z máteriey zbytnyey á inyęfłáney. GliczKsiąż D6; Abowiem yáko kyedy kto máterya yáką dłuogo moczy/ wnet fie nákázić á nápfowác musi GliczKsiąż E4v, D6; Boć niebyła tak niemożna wflechmocna ręká twoiá/ która fтворzyła okrąg ziemie z máteriey niewidomey Leop Sap 11/18; BibRadz I 1a marg [2 r.]; Czáfem z gory [Etny] płynie iáko ołow álbo fpiżá rofpułzczone w ogniu/ we dnie czarna w nocy czerwona oná máteria BielKron 276v; Substantia, Yfność którey rzeczy/ máteria. Mącz 419d, 211b, 436b, 500a; zwłafzczá iefli ciáło to/ w którym miefzka [dusza]/ nie iest s thák grubey/ á podley máteriey/ iżby dułzá ná nim wyrázić fwego wzoru niemogła. Górndworz L17; Bo fteyże máteriey Bog człeká fpofobił/ S ktorey Gárnczarz piec dżáila [!]/ y gárnce wyrobił. BielSat C3 [idem BielRozm]; Známienueie też w pífmie ciáło/ on grzech/ w człowiecze miefzkáiący/ iákoby bryłę iáką álbo máteria GrzegŚm 20; A tak to złe czem dáley tem fię więcey będzie fzyrzyło: á ifkierká z przodku niezágáfzona/ vrodzi wielki požar/ gdy będzie do tego máteriey doftawác. ModrzBaz 66; który defzcz/ rzekam náfzém tak gęfłym á wielkim / dodáby máteriey mógl Oczko 7, 6 [2 r.], 7, 11, 34v; SkarŻyw 152, 180; BielRozm 20; Calep 138a, 432b; Teraz rodzimy fię z plugáwey ziemfkiey máteriey/ náfienia ludzkiego. LatHar 667.*

materyja czego (7): Iest to dla miáfzney á mocney materiey famego wina GlabGad G8v, E2, H4v, I7; BibRadz I 1c marg; BielKron 2v; Oczko 11.

W charakterystycznych połączeniach: materyja gesta, godna, gruba (5), jakakolwiek, ktorakolwiek, miąźsza (2), (z)mieszana (pomieszana) (3), mocna, niekształtowa, niewidoma, obfita, plugawa, podła, prosta, rzadka, słodka, smolna, tłusta, wodna (wod) (2), wszelka, zbytnia (2), ziemna (ziemie) (6), ziemska; materyja ciała, pokarmu, ryb, wina; spalenie materyjej, strona; z materyjej ciało wziąć, (u)czynić [co] (2), pojsć [= powstać], sposobić [kogo] (2), sprawiony, stworzyć, złożony; materyją moczyć, obroćić [w co], zachowywać, zadzierżawać; z materyją mieszać.

Szeregi: »ciało, to jest materyja« (1): wktoym [!] ípołobie [...] podług rozmaitych przyśtołszywan/ [...] ciał/ to ieśt/ iakich materyi/ rozmaite polożenia/ lidźb y wielkości poštánowione bywáią *KwiatKsiąż* I3v.

»sprawca i materyja« (1): gdyż to y z Philozophiey mamy/ że iedney rzeczy niemoże być ieden íprawcą y máteryą zaráz. *WujJud* 162.

»materyja, (albo) wątek« (2): Materia, vel Materies, Máteria/ wątek/ to yeśt wízeláka rzecz/ z którey co może być. *Mącz* 211b, 211b.

W przen [czego = czym będąca] (1) : Máteryja tedy grzechu powízedniego/ tudziełz też potrzebá dofyć vczynienia po odpúłzczeniu grzechu śmiertelnego y powízedniego/ íą dwa fundámenty ná ktorych íię CZYSCIEC gruntuie *WysKaz* 19.

Przen: Część składowa [czego] (1) : bo Tuz [= dwa punkty] Figurą nie ieśt żadną/ ále ieśt máteryą Figur inych: *Nam inter duo puncta, cadit linea, que est figuraru^m materies OrzQuin* M.

a. Jako pojęcie filozoficzne (3) :

W porównaniu (1): mąż ieśt/ iáko formá/ á białugłowá iáko máteria. *GórnDworz* B3v.

Zestawienie: »pierwsza [= pierwotna] materyja« (1): Nápiśał też Rábi Elieffer [...] / íż Niebo ieśt ízátá Boża iálna/ á ziemiá íe s ítáła z mue według Filozofow/ to ieśt s pierwfzey máteryey s ktorey y żywioły *BielKron* 462v.

Szereg: »materyja, kstałt a odmiana« = *podstawowe elementy ontologii starożytnej* (1): [Paracelsus] zá początek rzeczy nie máteryą/ kítałt/ á odmiáne/ ále íól/ żywé śrzebro/ á śiárkę być położył *Oczko* 6.

b. *Składnik organizmu żywego (w pojęciu ówczesnej medycyny różnym od dzisiejszego)* (45) : á wízakoż [wonia tego olejku] rośpádzá materią s ktorey boleć pochodzi z głowy *FalZioł* I 133d, I 125a, V 96v; Takieź włófi im częłciej ie ogala, tim gęłciej y miéłfzey obraftáią dla przybywania materiei. *GlabGad* B; z materiei łuchey á ciepley czyni íe kolera druga wilgota, która ma íwe zachowanie w żółci. *GlabGad* E2, A7v [3 r.], A8, A8v, Bv, B2v (21); *RejPos* 270v; *Oczko* 14, 23, 34v [2 r.], 35 [2 r.], 35v; Przetółz zá mocą iego zniśczegółz/ bez naczyńia/ bez máteryey/ bez pomocy y roboty budowniczey ítánął ten świát *SkarŻyw* 258.

materyja czego (7): Íż materia takowey niewoci [!] ieśt w mozgu, czo iekarze po onych pianach poznawáią. *GlabGad* C6; Bowiem w ten czas materia v pławow zaftanawia íe, á [!] częłć niektora wzgóre idzie dla žiwności płodu *GlabGad* D7, B2, B5v, C4, C4v, E7.

materyja ku czemu (3): ktorich [upławów] częłć wítepuie w pierfi, á kak [!] dawa im materią ku rozraftaniu. *GlabGad* D6v, A7v, Lv.

W charakterystycznych połączeniach: *materyja ciepła* (2), *flegmista* (2), *gorączki czyniąca*, *grub(sza)* (3), *klijowata* (2), *lekka*, *lipka*, *bardzo mgła*, *mokra*, *subtilna* (4), *sucha* (2), *wilgotna*, *zapalona*, *zimna* (4); *materyja mięsa żółdkowego*, *niemocy*, *rogow*, *uryny*, *włosow*, *zębów* (2); *materyja ku przedłużeniu*, *ku rośnieniu*, *ku rozrastaniu*, *ku trawieniu*; *materyja włosy mnoży*, *obraca się [w co]* (4), *w głowę pochodzi*, *w głowę wstępuje* (3); *dostatek materyjej*, *mięszczość*, *przybywanie*; *materyją ciągnąc na wirzch*, *rozpádzáć (wypędzác)* (2), *rozpuszczáć (wypuszczáć)* (2), *wywodzić* (2).

Wyrażenia: »materyja koleryczna« (1): Od doctora Miechowity, ktori wywodzi materie Kolericzne zapalone. *FalZioł* II 21a.

»surowizna materijey« (1): Też czyrwoney barwy Ipoſtafiſ, Znamionuie długość niemoczy á furowizną materijey: z ktorey niemocz pochodzi. *FalZioł* V 10.

c. Materiał, surowiec, budulec; materia domus Mącz [drwa do budowania, do roboty rzemieśników drzewem robiących – *materia Cn*] (69) : *FalZioł* IV 27d; buduią dom boży wielki: á kościol z kámieniá gładzonego/ y wielkich y drogich máteriy w fciánach *Leop* 3.*Esdr* 6/9; *BibRadz* I 471b *marg*; *BielKron* 77 [2 r.], 78, 149v, 287v; *Materia domus*, *Calx*, *Lapides*, *Ligna*, *Tegulae*, *Materia budowna*/ wapno/ kámienie drzewo/ dáchówká. *Mącz* 211b; *Metallum*, Wízeláka miedz ábo máteria którą w ziemi kopáya/ yáko yeſt kruzec złoto ſrebro/ miedz, ołów. *Mącz* 219b, 127b, 211b [3 r.], 359d [2 r.], 395d; *BielSat* C3 [2 r.], N2, N2v; A ták y wízeláka máteria/ z ktorey potrzeby wojenne robia/ ma iym być znáfzych ziem zábroniona *ModrzBaz* 103, 35v, 56; *Oczko* 18 [2 r.]; *SkarŻyw* 457, 528; Nie wſzytkoć mury wiodą máteriá przedniá. Z boków cegłę rumieńſzá/ y kámieñ ciołány/ W poſrzodek fztuki kładá/ y grus brákowány. *KochFr* 35; iż BOg w drzewie/ drzewem/ [...] w klocu fię ſtawa klocem/ ták iż ná fię bierze prawdziwą *formam* y *ſubſtantiam* tey máterey/ do ktorey fię przyłóży. *ReszPrz* 76; *BielSjem* 38 [2 r.]; *BierRozm* 20 [2 r.]; *Calep* 164a, 262a, [643]a [2 r.]; *GostGosp* 72; *WujNT* 688; Téż niech będzie wolné przeſzćie y drogá wſzytkim Kupcom [...] z zbożem wſzelákim/ y rzeczámí którémikolwiek y iákiéykolwiek máteriiey *SarnStat* 1077, 917, 1098, 1111, 1118, 1119 (9); *GrabPospR* L; to ieſt ono drewno ábo máteria którą ludzie zá Bogi mieli *PowodPr* 28; Co wczynił Dawid z niewymowną rádoſćiá/ mowi piſmo: máterya y koſzt ná kościol P. Bogu oddáiac *SkarKaz* 454a.

materija czego (2): Acżkolwiek ieſt woſk *materia* zwierchnich emplaſtrow *FalZioł* IV 28b; *Substramen*, To co podſcieláya/ máteria podſcyłánia. *Mącz* 415a.

materija do czego (2): *Mącz* 455c; Iáko mularz inákizá do ſwego murowánia máterya/ á inákizá cieſlá do ſwego budowánia bierze *SkarKazSej* 684a.

materija na co (5): *Mącz* 113a, 279d; *SkarŻyw* 528; *Materiarius* – Tenktori máteriá na budowanie gotuie. *Calep* [643]a; Y Sálomon poczátki krolowánia ſwego budowánim kościolá y zbieránim nań materiy poſwięcił. *SkarKazSej* 679a.

W przeciwstawieniach: »materija ... forma, kſtałt« (2): *Materialiter* ſumi quippiam dicitur cum *materia rei* ſignificatur non forma, Gdy tylko ná Máteriá mamy wzgląd nie ná xtałt który bywa z oney máterey wczinión. *Mącz* 211b; *Bálwan* *nic nie ieſt* [1.*Cor* 8/4].) Nie z ſtrony máterey/ która cożkolwiek ieſt: ále z ſtrony formy *WujNT* 597.

W charakterystycznych połączeniach: *materija budowna* (na budowanie, do budowania) (7), *cegielna*, *dobra* (lepsza) (4), *droga* (droższa) (4), *drzewna*, *kamienna*, *kosztowna*, *kościelna*, *przednia*, *rozmaita*, *stara*, *wielka*, *wszel(a)ka* (4); *materija do murowania*; *materijey dodawać* (2), *przyczynić* (2); z *materijey działać*, *uczynić* (3); *materiją* (na)gotować (4), *narządzać*, *palić*, *sprawować*, *wieſć*.

Szereg: »materija, (i) forma« = *materia et forma* *Modrz* [szyk 2:1] (3): gdyby kto dwa kubki drzewiáne/ to ieſt/ iednákiey máterey/ y iednákiey formy wyftáwiwſzy chćiał to mieć/ żeby ieden znich był waźnieyſzy *ModrzBaz* 42; *SarnStat* 1276, 1277. [*Ponadto w przeciwstawieniu* 1 r.].

α. Mieszanina użytkowa powstała z różnych składników (3) :

materyja ku czemu (1): tectorium, illinimentum et quasi pavementum parietis atque incrustatio, Máteria ku pobielaniu á tynkowaniu ścian/ bądź z wapna álbo z krety vczyniona. *Mącz* 442b.

Wyrażenie: »materyja astrychowa« (2): Rudus, Máteria áltrychowa/ to yeft rozbite á roftłuczone kámienie s cegłą/ y s wapnem/ z których áltrichy czynią *Mącz* 359d, 359d.

d. *Tkanina* (4) : Ízáty z cudzoziemńkich máteryi łobie y łwoim zá wielkie pieniądze Ípráwiáią *GrabPospR* N4, Kv, N4; [żona] Co iedno Ítrzyże/ porze/ pľuie máterią *Droga*/ á moje brożki o tym dobrze czuią. *ZbylPrzyg* A3v.

e. *Rzecz, przedmiot; corpus Mącz* (10) : *GliczKsiąż* H2; *Clefle*/ [...] iefliby kogo zrzucenim ná doł iákíey máteryey obrázili álbo zábili/ nie winni łą mężoboyłtwá áni obráženia *GroicPorz* mm2v, mm3v; *BielKron* 37; *Corpus globosum*, Máteria nieyáka okrągła. *Mącz* 146c; *BielSpr* 75; *SkarŻyw* 47; Ná którym [obrazie] *dolus et fraus* czyście wyrzezána/ Bo to przeń máterya cudnie zgotowána. *PudłFr* 79; *SarnStat* 1269.

Szereg: »materyje i naczynia« (1): łam człowyek [...] tych rzemyełł łobye przyczynił ku pirwłłemu rzemiełłu orányu/ áby myał máterye tákowe y naczynya ná rołkołz. *GliczKsiąż* Hv.

2. teol. *Tzw. materia sakramentalna, rzecz konieczna w danym sakramencie i czynność przepisana przez Kościół, które wraz z odpowiednią formą, tzn. ze słowami towarzyszącymi wykonywanej czynności są warunkiem ważności sakramentu* (26) : Iuż tedy/ ktore łą częłci tego Sákrámentu/ á naprzod o máterey powieździe potrzebá. A tá máteria iefł Krzyzmo *KuczbKat* 150; Ale pátrz iákoć tu zásię chleb y wino máterya zowá *WujJud* 163v, 163 marg.

materyja czego (18): Iefliż iefł wodá máterya Krztu ł. iáko tu wyznawacie: toć tedy nie Pan Chriftus iefł máterią Krztu łwiętego/ cołłcie wyłżzey powieźdáli. *WujJud* 163, 162, 163 marg, Nn6v. *Cf Wyrażenia*.

materyja czego [= czym będąca] (1): (*marg*) Máterya chlebá y Winá co znáczy. (–) Bo naprzod znáczą nam Pána Chriftułá/ ile on iefł prawdziwym ludzkim żywotem *KuczbKat* 165.

W przeciwstawieniu: »materyja ... forma« (1): Teć to pozwierzne [!] znáki łą Elementy álbo Máterya Sákrámentu/ á łłowo Boże iefł Formą *WujJud* 163.

W charakterystycznych połączeniach: *materyja chleba i wina, krztu łwiętego* (4); *materyjå czynić* (2), *działać*, (*na*)*zwać* (2); *o materyjej powieździeć*.

Wyrażenia: »materyja sakramentu« [*szyk* 9:1] (10): Lecż máterya Sákrámentow (co y dźiatki náłze w Szkołách dobrze wieźdzą) łą pozwierzchne znáki/ ktore teź y Elementámi zowiemy *WujJud* 162; *Confefsioniłte Chriftułá* máterya Sákrámentow czynią. *WujJud* L16, 162, 162 marg [2 r.], 163, 163v, L17v, Mm5v, Nn3.

»materyja łwiętołci« (3): (*marg*) Máteria łwiętołci Bierzmowánia iefł Krzyzmo. (–) Przeto dwie łiefelne rzeczy łpolnie zmiełżáne/ máterya tey łwiętołci dźiáłáią *KuczbKat* 150; *WujJud* 162.

Szeregi: »element albo materyja« (2):*Przyday* łłowo Boże do Elementu/ álbo do Máterey/ y łłtanie łie Sákrámentem *WujJud* 162, 163.

»materyja i (albo) istota (wszytkicb łwiętołci)« [*szyk* 1:1] (2): Wodá tedy/ chleb y wino wedle przyrodzenia łwego/ nie trácą łftoty łwoiey álbo máterey/ y nic inłze^{go} nie łą/ iedno to co wiźđimy y czuiemy. *WujJudConf* 163, 162.

3. *Treść, temat mowy lub pisma (wyjątkowo obrazu); argumentum, materia Mącz, Modrz, Cn; hypothesis Mącz, Cn; materies, positio, propositum, quaestio, res, substantia, thema, thesis Cn [materia libri – grunt, wątek ksiąg, około której się w nich rzecz plecie Mącz 211b; rzecz do mówienia wzięta, materija – materia Cn]* (55) : Było z dawna y iest po dzilieyfy dzień w naszym łtronach mnoŝstwo rzeczy znamienitich, z ktorych byłaby materia godna piŝaniu na rozmnoŝenie czci á ŝławy kroleŝtwa polŝkiego *MiechGlab* *2v; *RejFig* Ee4; *KwiatKsiąŝ* K2v; Hypotesis, Latine argumentum sive materia, Powod/ więźbienie á máteria około którey ŝie rzecz więźbi. *Mącz* 161a; Tey Mátereyey nie chcę tu ŝłowy przedłuŝyć. *Prot* Cv; *Grzegŝm* A3 marg; przedlię podiálem ŝię tey mátereyey piŝáć/ ábym [...] vkazał/ co ŝię mi zda w naszym Rzeczypoŝpolitey popráwy być godnego. *ModrzBaz* 1; do ktorychby znieŝli máteriá przyŝtoyná/ bądź z inŝyich Autorow piŝania/ bądź z ŝwego wŝalnego domyŝłu. *ModrzBaz* 2; *ModrzBazBud* ¶6 [2 r.]; Któreimi to Kŝiąŝkami/ wiem ia pewnie/ że káŝdy z tych który ŝie w téy mátereyey kocha/ contentowác ŝie będzie mógl *Oczko* A4v, A3v; *NiemObr* 141; *ActReg* 149; *GostGospSieb* +4v; *LatHar* 662; nálaŝlby [*krasomówca pogańŝki*] krom wátpienia doŝtatek mátereyey y plácu/ gdzieby mógl ŝagle Rhetoryki ŝwoiey beŝpiecznie roŝpuŝcić *WysKaz* 40; *JanNKar* Av; *SarnStat* *6, 475, 1276; *KlonKr* Av [2 r.]; Roŝnoŝć niektorych ŝłow Lácińŝkich y Polŝkich do tey matereyey náleŝących. *KlonFlis* H5v.

materija czego (4): *ModrzBazBud* ¶6; TEgo liŝtu do Gálátow málo nie iedná y táŝ iest máterya ktora y liŝtu do Rzymian. *WujNT* 649, 516, 521 marg.

materija o czym (1): tę máterya o ŝadzie oŝtátecznym opuŝcza [*wtóra część ksiąg*] do czáfu/ áby ielŝcze zupełnieny mowil o koŝciele y poŝtepku iego *WujNT* 837.

W charakterystycznych poŝázeniach: materija godna [kogo], godna pisaniu, lepsza, z prosta pisana, potrzebna, poŝyteczna, przystojna, statutowa; materija historyjej koŝcielnej, listu (2), *pisania; materija o ŝadzie oŝtátecznym; materiej doŝtatek* (2); *do materiej náleŝący, ŝlúŝący; materiej doda(wa)ć* (2); *materija opuŝcić, piŝáć, pokazać, przedłuŝyć, sprawi ć, wyprawi ć, znieŝć; kochać ŝię w materiej, najdować ŝię.*

Szeregi: »materija i forma« (1): które rzeczy ŝá od ŝiebie róŝne y rozdzielne máteriá y formá/ tó teŝ y w piŝaniu muŝná od ŝiebie rozdzielnie ŝtánáć w miedzách ŝwych. *SarnStat* *4.

»kŝtałt i materija« (1): iáko teŝ S. Lukałz w Dzieiách Apoŝtolŝkich pokazał kŝtałt y máteriá hiŝtoriey koŝcielnej *WujNT* 516.

»materija a rzecz (a. res)« [*ŝyk* 2:2] (4): Ale poty (niech będzie) o rzeczy á iákoby o máterij piŝania twego. *ModrzBazBud* ¶ 6; Pámieć/ mátereyey y rzeczy do rozmyŝlania y vwaŝania ŝlúŝących dodaie. *LatHar* 662, 663, 664.

»materija a ŝłowo« (1): káŝda rzecz z mátereyey á ze ŝłow wiáŝe ŝię: ták/ że ielŝlibyŝ máteriá odiał/ niebęda ŝie mieć ŝłowá ná czym ŝadzić *ModrzBazBud* ¶ 6.

Wyraŝenia przyimkowe: »o tej materiej« = na ten temat (4): máiac zwŝaŝczá Przykŝad wtém niektorych zacnych ludŝi/ którzy iáko ŝlyŝę Lácińŝkim ięzykiem/ o téy mátereyey doŝyć ŝzeroce piŝáli. *Strum* A4; *ModrzBaz* 2v; *ModrzBazBud* ¶ 6v; Gdyŝmy ŝię tedy zefzli/ zácŝęliŝmy rozmowę o tey mátereyey/ o ktoreiem był wŝkazał *NiemObr* 26.

»w tej materyjej« = *na ten temat (2): Strum A4; Nie chcę iuz wtey materiey wiecey dowmń pisac ActReg 119.*

»w tej materyjej« = *co do tego (1): tylko w tey máteriey (około Zydowłkiego záchowania świąt/ y włtrzymawánia lię od potraw w zakonie zákazáných [...]) niechciał áby kto był przymufzány WujNT 570.*

a. praw. Typ spraw prawniczych podległych określonej instancji sądowej (14) : Złtrony RES IPSAS, iáko práwo Cefárłkie zowie: to iest, z łtróny Máteriiey, które ładowi ziemłkiemu podległy. *SarnStat 585, 786.*

materija czego (11): Máteria álbo ártykuły Rokow łżeścinidzielnyoh Grodzkich. SarnStat 528; dopiéro máteriá łádów porzákkiem łwym opiłuię SarnStat 716, 138, 213, 532, 534, 551 (11).

materija do czego (1): Co zá máteriá do łwych łádów Krol łobie zołtáwił. SarnStat 138.

W charakterystycznych połączeniach: materija rokow (2), sądow (9); materija do sądow; materija sądowi niepodległa.

Szereg: »res albo materija« (1): Res, álbo máteria łádów Ziemłkich SarnStat 552.

4. Możliwość, podstawa, przyczyna [powod do czego, okazyja, przyczyna – materia Cn] (7) : *WujNT 543 cf materija czego.*

materija czego (2): WerGośc 254; Požadliwość tu zowie grzechem/ iż iest łkutek/ przyczyná y máteria grzechu/ y iákoby chorobá iákaś y niemoc w nas/ łkłániáiąca nas do złego: ktora y po krzcie zołtáie z łtrony máteriey. WujNT 543.

materija do czego (2): A w tych włzytkich rzeczách/ prófzę obácź/ iáko wielką iest máteria do polerowánia wiáry [materia fidei exercendae]? ModrzBaz 109, 56.

cum inf (1): y to śmiála iego [Lutra] nie wymyta gębá powiedźcie/ iż im kto iest wiefłzym grzełznikiem/ ten iest BOgu miłszym/ dla tego iż ma wielką máterię ná takim grzełzniku okázowác miłofierdzie łwoie. ReszPrz 36.

Szereg: »(skutek), przyczyna i materija« (2): iż vczynki náłze dobre/ łą przyczyná y máterię dołtápiania łkutku przeyrzenia y wybránia náłzego/ to iest żywotá wiecznego. WujNT 810, 543.

*** Bez wystarczającego kontekstu (1) : *tákże máteria/ fundáment/ y ine łłowá Łácińłkie/ ktorych/ iáko łwych wzywamy. GórnDworz F6v.*

Synonim: 1., 3. wátek.